

GENÇLERDE NORMATİF, POPÜLER VE PARANORMAL İNANÇLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SDÜ ÖRNEĞİ

İlhan TOPUZ*

Özet

Doğuştan inanmaya yatkın olarak dünyaya gelen insanoğlu, tarihin her döneminde huzur ve güven duymak için bir şeylere inanmıştır. Bu araştırmada, Süleyman Demirel Üniversitesi'nden seçilen örneklem grubunu oluşturan gençlerin normatif, popüler ve paranormal inanışları incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İnanç, Normatif İnanç, Popüler İnanç, Geleneksel Paranormal İnanç, Klasik Paranormal İnanç

A RESEARCH ON THE NORMATİVE, POPULAR & PARANORMAL BELİEFS OF YOUTH: SDU CASE

Abstract

Mankind, comes to the World, as predisposed to believe congenitally, has always believed in something, in order to be in peace and security, in every period of history. In this study, beliefs of a group of college students, selected from Süleyman Demirel University, were investigated in terms of the normatif, popular and paranormal aspects.

Keywords: Belief, Normatif Belief, Popular Belief and Traditional Paranormal Belief, Classic Paranormal Belief

* Yrd.Doç.Dr. SDÜ İlahiyat Fakültesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü

Giriş

Tarihin bütün devirlerinde, insanlar huzur ve güven bulmak için bir dine inanmışlardır. Ancak, her toplumun dini inancı, kültürel özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Bütün inanışların ortak noktası ise, insan ruhunun derinliklerindeki, kendisinin ve evrenin yaratıcısını bilmek için hissettiği araştırma isteğidir¹. Bu araştırma isteği, insanın doğasında var olan psikolojik bir olgudur ve inanmaya yatkınlık olarak ifade edilmektedir².

İnanmaya yatkınlık ile doğan insan, içinde doğduğu kültürdeki inanışları, psiko-sosyal etkileşim sonucunda benimser, içselleştirir ve uygular. Bunun sonucunda da, belirli inançları uygulama biçimi olan bir dindarlık tarzını ortaya koyar. Dindarlık, insanın ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimlerini ifade eden, dini inanç, dini bilgi, dini tecrübe/duygu, dini davranış (ibadet) ve etki gibi boyutları olan bir olgu olarak anlaşılmaktadır³.

Toplum bireye, hazır inanç ve davranış kalıpları sunmaktadır. Birey gelişim süreci içinde, özellikle ergenlik döneminde, bu hazır inanç ve davranış kalıplarından kendisine uygun gördüklerini benimser ve uygular. Yani, insanın doğuştan getirdiği inanma ve dine yatkınlık özelliği, içinde doğup büyüdüğü sosyo-kültürel ve psiko-sosyal ortamda şekillenmektedir⁴. Kişisel özellikler ile

¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 113; Abdülkerim Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2002, ss.20-22; Faruk Karaca, *Din Psikolojisi*, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon, 2011, s.159; Hasan Kayıklık, "Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Ed.Ünver Günay ve Celaledin Çelik), Karahan Kitapevi, Adana, 2006, s.157.

² Ünver Günay, "Dindarlığın Sosyolojisi", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Ed.Ünver Günay ve Celaledin Çelik), Karahan Kitapevi, Adana, 2006, s.20.

³ Hz. Muhammed (SAV), "Her çocuk fitrat üzere doğar. Çocuğu, ebeveyni Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, Mecusi .vs. yapar"³, demiştir. İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi* (Kütüb-i Sitte), İstanbul, Akçağ Yayınevi, 1993, Cilt 7, s.34; Hâbil Şentürk, *Din Psikolojisine Giriş*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, ss.63-77; Hasan Kayıklık, a.g.m.,s.159.

⁴ Şentürk, a.g.e.,2010, ss.165-168.

sosyo-kültürel özelliklerin etkileşimi dini gelişimin yönü belirlenmekte ve farklı dindarlık tipolojileri görülmektedir⁵.

Toplumsal alanda yaşatılan ve bireyler tarafından tecrübe edilen din/dindarlık biçimleri, hem dini bilginin özgün epistemolojik unsurlarına, hem de toplumun alışlagelen dini olan/olmayan uygulamalarına bazen paralellik göstermekte, bazen de farklı boyut ve derecelerde yansıyabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bireylerin dini yöneliminde, yönelim objesi olarak belirlenen unsurlar farklılaşabilmektedir. Kaynağı itibariyle kitabî bilgiye dayalı normatif dini yönelim⁶ ve halk arasında yaygın, itibar gören ve alışlagelmiş uygulamalara bağlı dini yönelim ise popüler dini yönelim⁷ olarak isimlendirilmektedir.

Ayrıca günümüzde, belirsizlikten kurtulma, geleceği bilme arzusu, güvende olma isteği, çaresizlik ve korku duygularıyla insanlar değişik inançlara yönelebilmektedirler⁸. Büyü, yıldız falları, burçlar, medyumluk ve gelecek olayları tahmin etme, düşünce gücü ile fiziki bir nesneyi doğrudan etkileme, ruhun trans halinde bendenden ayrılışı, ufo ve yabancıların dünyayı ziyaret

⁵ Farklı dindarlık tanımları ve tipolojileri için bkz: Hökeleli, a.g.e., 1996.ss.73-78; Kemaleddin Taş, Üniversite Gençliğinin Dindarlık Kriterleri, Alter Yay., Ankara, 2005, ss.45-69; Veysel Uysal, Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet İlişkisi, Marmara Üniveraitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul,1996; Cemile Zehra Köroğlu, "Türkiye'de Dini hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım", Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/2, Cilt 1, Sayı 2, ss.82-102; Kemaleddin Taş, "Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma", Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi (Ed. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik), Karahan Kitapevi, Adana, 2006, ss.175-206; Zeki Arslantürk, Dindarlığın Bağımsız Değişkenleri, Dindarlık Olgusu (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri), Kurav Yayınları, İstanbul, 2004, s. 239; Murat Yıldız, "Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma", Tabula Rasa, Sayı: 1 (Ocak-Nisan), 2001, s. 23; Ramazan Altıntaş, "Bazı Dindarlık Tipolojilerine Eleştirel Bir Yaklaşım-Mevlana Örneği", Uluslararası Mevlana Ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri-II, Şanlıurfa, 2007.

⁶ Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul 1998, ss. 520-521; Yakup Coştu, , "Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım: "Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı: 15, 2009, ss.119-139.

⁷ Mustafa Arslan, Türk Popüler Dindarlığı (Çorum Örneği), DEM Yayınları, İstanbul, 2004, ss.53-67.

⁸ Ali Köse ve Ali Ayten, "Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Analiz", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt IX, sayı: 3, 2009, ss.45-70.

etmeleri, kara kedi görmenin uğursuzluğu gibi inançlar bu tür inançlardandır. Bu inançlar, paranormal inançlar olarak değerlendirilmektedirler⁹.

Bu çalışmada, toplumun bireylere sunduğu hazır inanç ve davranış kalıpları karşısında, gençlerin (dini) yönelimleri incelenmiştir. Özellikle, ergenlik döneminde bireylerin yeni anlam arayışlarının¹⁰, ilk yetişkinlik döneminde nasıl çözümlendiği¹¹, buna bağlı olarak 18-28 yaş dönemindeki bireylerin normatif ve popüler inançları ile paranormal inançları, cinsiyet, yaş, fakülte, sınıf seviyeleri ve gelir düzeyleri açısından incelenmiştir.

Normatif Dini Yönelim (Normatif Dindarlık)

Din, psiko-sosyal, kültürel veya toplumsal alanda, semboller, değerler, imgeler yoluyla kendini göstermektedir. Dini semboller, değerler ve imgelerle bireylerin etkileşimi, dini tutumların oluşmasını sağlamaktadır¹². Din ile ilgili tutumlar, ergenlik döneminde yeni kimlik ve anlam arayışları sonucunda belirginleşmekte, gençlik ve yetişkinlik dönemleri boyunca da netlik kazanmaktadır¹³.

Toplumsal alanda yaşatılan ve bireyler tarafından tecrübe edilen din/dindarlık biçimlerinden, dini bilginin özgün epistemolojik unsurlarına uygun olarak geliştirilen olumlu dini tutumlar, yani, kaynağı itibariyle kitabî bilgiye dayalı dini yönelim, normatif dini yönelim olarak isimlendirilmektedir. Burada,

⁹ Mustafa Arslan, "Paranormal İnanç Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", İnönü Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Güz 2010/1(2), 23-40; Yusuf Çakar, Gizli İlimler, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2005; Nihal Aladar, "Büyüsel İşlemler Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması (Malatya Örneği)", Fırat Üniv. Sosyal Bil. Enst. Felsefe ve Din Bil. Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ, 2009.

¹⁰ Gençlerdeki anlam arayışı ve kimlik kazanmadaki dinin rolü için bkz: Hayati Hökelekli, "Gençlik ve Din", Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (Ed. H.Hökelekli), DEM Yayınları, İstanbul, 2006, ss.9-31.

¹¹ Hayati Hökelekli, "Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü", Diyanet İlmî Dergi, Ank.-1985, C.XXI, S.2, sh.27.; Habil Şentürk, "Dini Gelişim Psikolojisi", Diyanet İlmî Dergi, Cilt 31, sayı 4, 1995, s.73; Mustafa Koç, "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi", Ekev Akademi Dergisi Yıl 7, Sayı 15 (Bahar 2003), s.128-129

¹² Fazlı Arabacı, "Türkiye'de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri", Dini Araştırmalar, 2003, c. 6. sayı: 16, s. 44.

¹³ Hüseyin Certel, Din Psikolojisi, Tuğra Ofset, Isparta, 2011, ss.216-217

normatif dini yönelimden kastedilen, bireyin dinsel yaşayış biçimini belirleyen öğelerdeki yönelim objesinin, o dinin temel itikâdî, amelî ve ahlakî öğretilerinden oluşmasıdır¹⁴.

Popüler Dini Yönelim (Popüler Dindarlık)

Toplum kültürü içerisinde dini epistemolojiden bağımsız olarak başlamış ve zamanla toplumun alışkanlıklarıyla bütünleşmiş ve dinin özgün temellerinden uzaklaşmış dini/mistik tarzda uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Halk arasında oldukça yaygın olan nazar, muska, cin çarpması, fal, büyü, türbelerde dilekte bulunma, çaput bağlama gibi hususlar, özü itibariyle dini temele dayanmasalar da, halkın mistik duygularına hitap etmeleri nedeniyle dinsel bir yapı özelliği taşımaktadırlar. Bu tür inanç ve uygulamaları, kitabî bilgiye dayalı dini yönelimden ayırtırmak için “popüler dini yönelim” kavramı kullanılmaktadır¹⁵.

Günümüz modernleşme sürecinde yaşanan hızlı değişim, aşırı rasyonelleşme ve bireyselleşme, insanların anlam arayışını arttırmaktadır¹⁶. İnsanlardaki yeni anlam arayışlarına cevap vermek üzere bir takım mistik, büyüsel nitelikli, yeni ve sözdedini hareketler ortaya çıkmaktadır. Genellikle batı kültüründe görülen bu yeni hareketler, küreselleşme ile birlikte Türk toplumunda da anında görülmektedir¹⁷.

Din ve toplum arasında diyalektik bir ilişki vardır. Bu karşılıklı ilişkide din, topluma etkide bulunduğu gibi, sosyo-kültürel şartlardan da etkilenmektedir¹⁸. Dini inanç ve uygulamalar, toplumdaki bireylerin ve sosyal grupların algılarına göre farklılaşabilmektedir. Bir değerler sistemi olarak din,

¹⁴ Coştu, a.g.m., ss.119-139; Normatif dindarlık ile geleneksel/ilmiyalci dindarlık arasındaki benzerlikler için bkz. Taş, a.g.e., 2005, ss.53-59.

¹⁵ Coştu, a.g.m., s.126.

¹⁶ Hayati Hökeleli, Çocuk, Genç Aile psikolojisi ve Din, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, No 55, İstanbul, 2009, ss.78-82; Aliye Çınar, “Modern Zamanların Değer Arayışı: Varlık-Bilgi-Değer Birliğinin Önemi”, Değerler Eğitimi Dergisi, 4 (11), 2006, ss.53-68; Hasan Kayıklık, a.g.m.,ss.160-163.

¹⁷ Mustafa Arslan, “Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: ”Yeni Çağ” İnanışları Örneği”, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 4, Sayı 11,2006, ss.9-25.

¹⁸ Mustafa Arslan, “Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri”, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 6, No.15, Haziran 2008, ss.9-34.

farklı bireyler ve gruplar tarafından farklı şekillerde algılanmakta, yorumlanmakta ve yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak da, bireylerin ve grupların kendilerine has dini yaşayışları ortaya çıkmaktadır¹⁹. Bu şekilde ortaya çıkan dindarlık, popüler dindarlık olarak tanımlanmaktadır²⁰.

Diğer taraftan, sosyo-kültürel farklılaşmanın ve çeşitliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan bazı dini değerler de, popüler din olarak tanımlanmaktadır²¹. Popüler din aynı zamanda, insanlar arasında genel kabul görmüş, kitabî (Hristiyanlık, Yahudilik ya da İslam gibi) dinlerle bir arada yaşayan, kurumsal olmayan inanç, davranış ve törenleri tanımlamada kullanılan bir terimdir²².

Sosyo-kültürel farklılaşma ve modernleşmenin ortaya çıkardığı bireyselleşme ve yeni anlam arayışları yanında insanlar, hastalık korkusu veya hastalıktan şifa bulma, kısmet açma, iş bulma, sınavda başarılı olma, önceden bilinemeyen kaza, bela ve diğer felaketlerden kurtulmak amacıyla, cinlere, büyüsel uygulamalara, falcılık ve medyumluk tarzı uygulamalara başvurumaktadırlar²³. Popüler inanışların bu faydaya yönelik özelliklerinin yanında, “problem çözücü” ve “sorunlar karşısında umut olma” özellikleri nedeniyle günümüzde de var olmaya devam etmektedirler. Günümüzde insanlar, bilgi düzeyleri ne olursa olsun, sağlık sorunları veya başka sorunları için türbe ziyaretleri yapmakta ve türbelere adakta bulunmaktadırlar. Bu tür inanış ve uygulamaların devam etmesinde günümüz iletişim araçlarının da önemi çok fazladır²⁴.

¹⁹ Arslan, a.g.m., 2008, s.11.

²⁰ Arslan, a.g.m., 2003, s.100.

²¹ Arslan, a.g.m., 2008, s.18.

²² Dictionary of Belief & Religions, R. Goring (Ed.), Wordsworth Reference, Edinburgh: 1995, W & R Chambers Ltd., s.409.

²³ Doğan Kaya, “Tandırnameler”, Millî Folklor, Sayı 14, Yaz 1992, s. 29-30; Sedat Veis Örnek, “Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki”, Atatürk Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, sayı 174, 1966, s.16; Ünver Günay, Harun Güngör, a. Vahap Taştan ve Huzeyfe Sayım, Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması-Kayseri Örneği, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No 132, Kayseri, 2001, ss.86-87 ve ss.103-113); Arslan, a.g.m., 2003, ss. 101-102.

²⁴ Detaylı bilgi için bakınız: Ekmel Geçer, “Türk Televizyonlarında 2000-2005 Yılları Arasında Yayınlanan Popüler Kültür Programlarının Medyaya Yansımaları ve Biçimlerinin Psiko-Sosyal Açısından Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler

Günümüzün sosyo-kültürel sistemleri, gençlerin kendilerini ve dünyayı anlamlandırmalarına yeterince yardımcı olamadığı için gençler, özellikle medyada yer alan popüler inanışların oluşturduğu sosyal hareketlerde en önde yer alabilmektedirler. Böyle bir durumda, gençlerin doğru dini değerlere sahip, uygun kimlik ve kişilik kazanmaları da zorlaşmaktadır²⁵.

Türk toplumunun popüler dindarlığının şekillenmesinde, Türklerin İslam dinini kabul etmeden önceki inançları olan Şamanizm, Gök Tanrı inancı, tabiat kuvvetlerine inanma ve atalar kültü etkili olmuştur²⁶. Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden sonra, bu ilk inanışlar da dini davranışlar üzerinde etkili olmaya devam etmiştir²⁷. Günümüzde, toplumumuzdaki popüler dindarlığın özelliklerine bakılacak olursa, bu inançların kökleşmiş ve kalıplaşmış olarak, sadece şekilci, gelenek ve göreneklere göre yaşatılan ve temeli dini bilgilere dayanmayan, ancak dini uygulama olarak bilinen inanışlardan oluşmaktadır²⁸.

Halk tarafından temeli dini bilgilere dayandığı varsayılarak yapılan, ancak hiçbir dini temele dayanmayan davranışları, temeli dini bilgiye dayanan

Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007; Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan yayınları, İstanbul, 1998, ss.439-463; Arslan, a.g.m., 2008, ss.27-29; Arslan, a.g.m., 2006, ss.9-24; Sibel Akova, "The Relationship between Superstitions, Metaphors, and Advertising", Journal Academic Marketing Mysticism Online (JAMMO), Vol 3, November 2011, ss. 138-156.

²⁵ Hökelekli, a.g.e., DEM Yayınları, 2009, ss.72-73; Hayati Hökelekli, Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi, Timaş Yayınları, Aile Eğitimi 15, İstanbul, 2011, ss.157-163; Köse ve Ayten, a.g.m., ss.60-61.

²⁶ Çeşitli Kültürler için bakınız: CebraİL Göksu, "Gölbaşı Halk Kültüründe Halk İnanışlarının Eski Türk İnançları Bağlamında Değerlendirilmesi", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, sayı 187, 2010, ss.51-80; Arslan, a.g.e., 2004, ss.299-300.

²⁷ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000, s.44 ve 308.

²⁸ Günay, Ünver, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999, s.263; Günay, a.g.e., 1998, ss.515-555; Mustafa Arslan, "Dindarlık Farklılaşması ve Popüler Dindarlık", Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi (Ed.Ünver Günay ve Celaleddin Çelik), Karahan Kitapevi, Adana, 2006, ss.296-300; Arslan, a.g.e., 2004, ss. 133-156.

davranışlardan ayırt etmek amacıyla, “İslam mitolojisi” adı altında bir bilim dalının kurulması önerilmektedir²⁹.

Paranormal İnançlar

“Paranormal” kavramı, kurumsal dinlerin prensiplerine aykırı, akıl ve bilimle açıklanamayan³⁰, hem fiziksel kanunlara aykırı olarak gerçekleşen, hem de insan kapasitesinin üstünde gerçekleşen olayları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. “Paranormal inanç” da, bu olaylara inanmayı, bunların varlığını kabul etmeyi ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır³¹.

Paranormal inançlar çok çeşitliliğe sahiptir. Temel dini öğretilerde yer alan şeytan, melek, cin gibi varlıklardan hayalet, ufo gibi fantastik varlıklara, batıl inançlardan zihin gücüyle nesnelere hareket ettirmeye, uzaktan zihinsel telkin (hipnoz) yoluyla etkileme, trans halinde kehanette bulunma gibi vakalara kadar birçok olay paranormal inançları oluşturmaktadır³².

Allah, melek, şeytan, cennet, cehennem, cin, ruhun ölümden sonra varlığını devam ettirmesi, keramet, nazar, Hızır, evliya konularındaki dini inançlar hem normatif, hem de geleneksel (dini) paranormal inançlar olarak değerlendirilmektedir³³.

Büyü, kara büyü ve büyücülük, yıldız falı, burçlar, medyumluk ve gelecek olayları tahmin etme, düşünce gücü ile fiziki bir nesneyi doğrudan etkileme, ruhun trans halinde bendenden ayrılması, yabancıların dünyayı zaman zaman ziyaret etmeleri, merdiven altından geçme ve kara kedi görmenin

²⁹ Mustafa Arslan, “Söylem, Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed(sav) Tasavvuru –Muhammediye Örneği-, Milet ve Nihal, 6 (1), 2009, ss.195-219

³⁰ İhsan Dağ, “The Relationships Among Paranormal Beliefs, Locus of Control And Psychopathology in a Turkish College Sample”, Personality and Individual Differences, 26 (1999), ss.723-737; Mustafa Arslan, “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Değerler Eğitimi Dergisi, 2 (6), 2004.

³¹ Arslan, a.g.m.,2010/ 1(2), ss. 25-26.

³² Arslan, a.g.m., 2010, s.26.

³³ Arslan, a.g.m., 2010, s.31

uğursuzluğu ile ilgili inançlar klasik paranormal inanç olarak değerlendirilmektedir³⁴

İlgili literatür incelendiğinde, paranormal inanç kavramı kullanılmaya başlanmadan önce, bu tür inançlar, genellikle batıl/ hurafe inanç olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla, ülkemizin günümüz literatüründe paranormal inançların batıl inançlar/hurafeler üzerine oluşturulduğu görülmektedir³⁵. Çoğu zaman, yanlış bir sebep-sonuç ilişkisine dayanan³⁶ batıl inançların, duygusal (korku, endişe, öfke, heyecan, sevinç, sürpriz ve merak), bilişsel (algılama, düşünme, hayal etme, hafıza ve dikkat) ve davranışsal (ritüeller ve sembolik davranışlarla) boyutlarının olduğu ifade edilmektedir. İnsanlar bâtil davranışlara genelde zor zamanlarında ve çaresizlik anlarında başvurumaktadırlar³⁷.

Yöntem

Araştırma Modeli

Gençlerin demografik özellikleri ile normatif, popüler ve paranormal inançları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan bu çalışma, ilişkisel analiz tekniğine dayalı, betimsel bir araştırmadır. Bu tür araştırmalar, iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlayan tarama modelleri olarak tanımlanmaktadır³⁸.

³⁴ Klasik dini olmayan paranormal inançların kökeni ve kullanımı konusunda bkz: Faruk Karaca, "Heteredoks İnanç ve Davranışlar Ölçeği Üzerine Bir Deneme", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 25, 2001, ss.145-68; Osman Cilacı, "Büyücülük, Modern Falcılık ve Astroloji", Diyanet İlmî Dergi, Cilt 33, Sayı 4, 1997; Çakar, a.g.e.; Elife Çiftçi, "Kahramanmaraş'ta Büyü ile ilgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Y. lisans Tezi), Kahramanmaraş, 2007; Aladar, a.g.t.

³⁵ Popüler ve paranormal inançları ölçmeye yönelik Popüler/Hurafeci Dindarlık tipi için bakınız; Taş, a.g.e., 2005, ss.64-69.

³⁶ Köse ve Ayten, a.g.m., s.52.

³⁷ Köse ve Ayten, a.g.m., s.50; Azize Uygun, "Antik Dönem Büyüsel Tedaviler ve Günümüz Örnekleri", SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 27, 2011/2, ss.63-86.

³⁸ Niyazi Karasar, Araştırmalara Rapor Hazırlama, Nobel Yayınları, 2009.

Çalışma Grubu

Saha araştırmalarında, araştırma problemine uygun araştırma yöntemi tespit edildikten sonra, araştırma evreninin belirlenmesi ve bu evrenden örneklemin seçilmesi gerekmektedir. Evren, bir araştırma ya da gözlem alanına giren obje, olay ve bireylerin tümüne denir. Örneklem ise, bir evrenin özelliklerine ilişkin bilgileri ya da verileri hesaplanabilir güvenilirlik sınırları içinde verebilen veya temsil edebilen bütünü bir parçasıdır. Araştırmanın evreni üniversite öğrencileri olarak belirlenmiş, örneklemi ise Süleyman Demirel üniversitesi öğrencilerinden seçilmiştir. Araştırma örnekleminin tespitinde, ‘basit tesadüfi örnekleme’ yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemin temel kuralı, evrendeki her bireyin örnekleme grubuna girebilme olasılığının birbirine eşit ve birbirinden bağımsız olmasıdır³⁹.

Bu araştırmanın örneklemi, Süleyman Demirel Üniversitesi’ne bağı İlahiyat Fakültesi (%46) ve diğere fakültelerde (%54) (Fen-Edebiyat, %14, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi %12, Mühendislik Fakültesi % 6, Meslek Yüksek Okulları %8 ve diğere fakülteler %14) öğrenim görmekte olan 197 öğrenciden oluşmaktadır. Söz konusu bu çalışma grubuna demografik özellikler açısından bakıldığında, araştırmaya katılanların %41’i erkek, %59’u kız öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklemin yaş ortalaması 19.8 (Yaş aralığı 18-28)’dir. Örneklemin %55’i 1. Sınıf, %15’i 2. Sınıf, %8’i 3. Sınıf ve %22’si 4. Sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %13’ü düşük, %75’i orta ve %12’si üst sosyo-ekonomik düzeydedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu; Öğrencilerin cinsiyet, yaş, fakülte, sınıf ve ailelerinin gelir düzeylerini tespit amacıyla hazırlanmış bilgi formudur.

Dini Yönelim Ölçeği⁴⁰; Coştu tarafından geliştirilen ölçek, 37 maddeden oluşmakta olup, beşli likert formatında bir ölçektir. Coştu tarafından yapılan analizlere göre, ölçeğin Cronbach’s Alpha güvenilirlik katsayısı ‘ $\alpha = 0,87$ ’ olarak hesaplanmıştır. Bir başka güvenilirlik çalışması olarak test yarılama (Split-half) yöntemi gerçekleştirilmiş ve güvenilirlik katsayısı ‘0,83’ olarak hesaplanmıştır. Ölçek, iki farklı alt boyutta ölçüm yapmaktadır. Bunlar;

³⁹ Ali Doğan Arseven, Alan Araştırma Yöntemi, Gül Yay., Ankara, 1993, ss.92-99.

⁴⁰ Coştu, a.g.m., ss.119-139.

Normatif Tarzı Dini Yönelim: Bu alt ölçek, 6'sı ters 24'ü düz kodlanmış toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan temel İslami inanç ve uygulama düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Çoştı tarafından yapılan istatistiki analizlere göre, Normatif tarzı dini yönelim alt ölçeği maddelerinin faktör yükleri '0,41' ile '0,72' arasındadır.

Popüler Tarzı Dini Yönelim: Bu alt ölçek, toplam 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan popüler tarzı dini yönelimin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Çoştı tarafından yapılan istatistiki analizlere göre, Popüler tarzı dini yönelim alt ölçeğinin maddelerinin faktör yükleri ise, '0,45' ile '0,57' arasındadır.

Paranormal İnanç Ölçeği⁴¹; Arslan tarafından geliştirilen ölçek, 27 maddeden oluşmakta olup, beşli likert formatında bir ölçektir. Arslan tarafından yapılan analizlere göre, ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı ' $\alpha=0,85$ ' olarak hesaplanmıştır. Ölçek, temelde Geleneksel Dini Paranormal İnançlar ve Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnançlar olmak üzere iki farklı alt boyutta ölçüm yapmaktadır. Ölçeğin alt boyutları;

Geleneksel Dini Paranormal İnançlar: Allah, melek, şeytan, cennet, cehennem, cin, ruhun ölümden sonra varlığını devam ettirmesi, keramet, nazar, Hızır, evliya gibi konuları kapsamaktadır. Bu alt ölçek, toplam 10 maddeden oluşmaktadır.

Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnançlar; Bu alt boyut kendi içinde 6 farklı boyuta ayrılmaktadır.

Büyü, olarak isimlendirilen bu boyut 4 maddeden oluşmaktadır. Büyü, büyücülük ve kara büyüün varlığını ve büyü yapmanın imkânı ile ilgilidir.

Astroloji olarak isimlendirilen bu boyut 3 maddeden oluşmaktadır. Yıldız falı, burçlar, medium kehaneti ile gelecek olayları tahmin etme ile ilgilidir.

Psişik Güç, olarak isimlendirilen bu boyut 3 maddeden oluşmaktadır. Parapsikolojide telekinezi, psikokinezi, vb. isimlerle anılan, insanın fiziki organlarını kullanmadan, diğer bazı güçlerini kullanarak, nesne üzerinde etkili olmasını, başka deyişle düşünce gücü ile fiziki bir nesneyi doğrudan etkileme ile ilgilidir.

⁴¹ Arslan, a.g.m.,2010/ 1(2), 23-40.

Ruhçuluk, olarak isimlendirilen bu boyut 2 maddeden oluşmaktadır. Ruhun uyku yada trans halinde bendenden ayrılışı ile ilgilidir.

Olağandışı Yaşam Formları, olarak isimlendirilen bu boyut 2 maddeden oluşmaktadır. Dünya dışındaki başka gezegenlerde yaşamın olup olmaması ve yabancıların dünyayı zaman zaman ziyaret etmeleri ile ilgilidir.

Batıl İnanç, olarak isimlendirilen bu boyut 2 maddeden oluşmaktadır. Bir takım doğaüstü varlıkların davranışlarımıza ve çevremizdeki olaylara etki edebileceği inancını bilinçaltına taşıyan, merdiven altından geçme ve kara kedinin uğursuzluğu ile ilgilidir.

İşlemler

Uygulanan ölçeklerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi SPSS 15.00 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Veriler çözümlenirken Independent Sample t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve korelasyon tekniklerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Gençlerin demografik özellikleri ile normatif, popüler ve paranormal inançları arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Cinsiyete Göre Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlara İlişkin Bulgular

Araştırmada gençlerin normatif, popüler ve paranormal inançlarının cinsiyete göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu amaçla kadın ve erkek gruplarının aldıkları puanlar t-testi ile analiz edilmiştir. Buna göre;

Gençlerin *normatif inanç* düzeyleri cinsiyet açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin normatif inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Cinsiyet açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, erkek öğrencilerin almış oldukları puan ortalamasının ($X= 42,4875$) kız öğrencilere ($X= 40,5385$) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gençlerin *popüler inanç* düzeyleri cinsiyet açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin popüler inanç düzeyleri arasında ($t_{197}= -2,972$, $p<.01$), kız öğrenciler lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmüştür. Kız öğrencilerin almış oldukları puan ortalamasının ($X= 20,4500$) erkek öğrencilere ($X= 18,6068$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin popüler inanç düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksektir (Bkz tablo 1).

Tablo 1:Cinsiyete Göre Popüler İnanç Düzeyi

Cinsiyet		X _s	S _s	t _d	S _d	F
Kız	117	20,4500	4,33303	-2,972	195	0,003**
Erkek	80	18,6068	4,18829			

**p<0.01

Gençlerin *geleneksel (dini) paranormal inanç* düzeyleri cinsiyet açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin geleneksel paranormal inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Cinsiyet açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, erkek öğrencilerin almış oldukları puan ortalamasının (X= 13,3125) kız öğrencilere (X= 12,8974) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile erkek öğrencilerin geleneksel (dini) paranormal inanç düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksektir.

Gençlerin *klasik (dini olmayan) paranormal inanç* düzeyleri cinsiyet açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin klasik paranormal inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Cinsiyet açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, erkek öğrencilerin almış oldukları puan ortalamasının (X= 53,9250) kız öğrencilere (X= 51,7436) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ayrıca, gençlerin *klasik (dini olmayan) paranormal inancın alt boyutları* cinsiyet açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin büyüye inanma düzeyleri arasında ($t_{197} = -1,827, p < .05$), kız öğrenciler lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmüştür. Kız öğrencilerin almış oldukları puan ortalamasının (X= 10,3125) erkek öğrencilere (X= 9,1453) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kız öğrenciler büyüye erkeklerden daha fazla inanmaktadır (Bkz tablo 2).

Tablo 2:Cinsiyete Göre Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnanç-Büyü

Cinsiyet	N	X	Ss	t	Sd	p
Kız	117	10,3125	4,44364	-1,827	195	0,049*
Erkek	80	9,1453	4,34171			

*P<0.05

Yaş Gruplarına Göre Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlara İlişkin Bulgular

Araştırmada gençlerin normatif, popüler ve paranormal inançlarının yaş gruplarına göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu amaçla, örneklem yaş grupları açısından, inançların belirginleşmeye başladığı, son ergenlik olarak adlandırılan 18-21 yaş grubu ve ilk yetişkinliğin başları olarak kabul edilen 22-28 yaş grubu olmak üzere iki gruba ayrılarak⁴², yaş gruplarının aldıkları puanlar t-testi ile analiz edilmiştir. Buna göre;

Gençlerin *normatif inanç* düzeyleri yaş grupları açısından incelendiğinde, yaş gruplarının normatif inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir Yaş grupları açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, 18-21 yaş grubunun puan ortalamasının (X= 41,5468) 22-28 grubunun puan ortalamasına (X= 40,8103) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gençlerin *popüler inanç* düzeyleri yaş grupları açısından incelendiğinde, yaş gruplarının popüler inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir Yaş grupları açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, 18-21 yaş grubunun puan ortalamasının (X= 19,6475) 22-28 grubunun puan ortalamasına (X= 18,6552) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gençlerin *geleneksel (dini) paranormal inanç* düzeyleri yaş grupları açısından incelendiğinde, yaş gruplarının geleneksel paranormal inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir Yaş grupları açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, 22-28 yaş grubunun puan ortalamasının (X= 12,9856), 17-21 yaş grubunun puan ortalamasına (X= 18,6552) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gençlerin *klasik (dini olmayan)paranormal inanç* düzeyleri yaş grupları açısından incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin klasik paranormal inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir Yaş grupları açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen, 18-21 yaş grubunun puan ortalamasının (X= 53,1583) 22-28 grubunun puan ortalamasına (X= 51,3621) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

⁴² Adnan Kulaksızoğlu, Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1999, s.33

Fakülteleere Göre Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlara İlişkin Bulgular

Araştırmada gençlerin normatif, popüler ve paranormal inançlarının devam edilen fakülteleere göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu amaçla, örneklem kitabı, doğru dini bilgilerin eğitiminin verildiği ilahiyat fakültesi ve diğer fakülteler olmak üzere iki gruba ayrılarak, bu iki grubun aldıkları puanlar t-testi ile analiz edilmiştir. Buna göre;

Gençlerin *normatif inanç* düzeyleri devam edilen fakülteler açısından incelendiğinde, fakültelerin normatif inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, İlahiyat fakültesine devam eden öğrencilerin puan ortalamasının ($X= 43,4953$) diğer fakülteleere devam eden öğrencilerin puan ortalamasından ($X= 38,7556$) yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3:Fakülteleere Göre Popüler İnanç Düzeyi

Fakülte	N	X	Ss	t	Sd	p
Diğer Fak.	107	19,7111	4,44639	2882	195	0,004**
İlahiyat	90	18,0561	4,25122			

**p<0.01

Gençlerin *popüler inanç* düzeylerinin fakültelerde verilen eğitimin içeriği açısından incelendiğinde, fakültelerin popüler inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür ($t_{197}= 2,882$, $p<.05$). Diğer fakülteleere devam eden öğrencilerin almış oldukları puan ortalamasının ($X= 19,7111$) İlahiyat fakültesine devam eden öğrencilerin puan ortalamasından ($X= 18,0561$) yüksek olduğu görülmüştür (Bkz tablo 3).

Tablo 4: Devam Edilen Fakülteleere Göre Popüler İnançlar

FAKÜLTELER	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
1. Fen-Edebiyat Fakültesi	26	19,9231	6,08554	1,19347
2. İktisadi ve İdari Bil. Fa	23	21,3913	4,32476	0,90177
3. İlahiyat Fakültesi	90	18,4222	5,19286	0,54738
4. Mühendislik Fakültesi	11	23,5455	7,56787	2,28180
5. Meslek Yüksek Okulları	16	23,5625	4,85755	1,21439
6. Diğer Fakülteler	31	22,3871	4,37171	0,78518
	Sum of Squares	df	Mean Square	F
Gruplar Arası	340,680	5	68,136	2,48* 4 ve 5, 3'ten yüksek
Grup İçi	5.237,300	191	27,420	
Toplam	5.577,980	196		

*P<0.05

Fakülteleere göre popüler inanç düzeylerini belirlemek amacıyla ayrıca, varyans analizi (One-way ANOVA) ve farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla da LSD yapılmıştır. Varyans analizi sonuçlarına göre, Meslek Yüksek Okulu ve Mühendislik fakültesine devam eden öğrencilerin ($F_{5,191} = 2,48^*$, $p < .05$), popüler inanç puanlarının, ilahiyat fakültesine devam eden öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bk tab 4).

Gençlerin *geleneksel (dini) paranormal inanç* düzeyleri devam edilen fakülteler açısından incelendiğinde, fakültelerin geleneksel paranormal inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, İlahiyat fakültesine devam eden öğrencilerin puan ortalamasının ($X = 13,1589$) diğer fakülteleere devam eden öğrencilerin puan ortalamasından ($X = 12,9556$) yüksek olduğu görülmüştür.

Gençlerin *klasik (dini olmayan) paranormal inanç* düzeyleri devam edilen fakülteler açısından incelendiğinde, fakültelerin klasik paranormal inanç düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, İlahiyat fakültesine devam eden öğrencilerin puan ortalamasının ($X = 52,3832$) diğer fakülteleere devam eden öğrencilerin puan ortalamasına ($X = 52,922$) yakın olduğu görülmüştür.

Gelir Düzeyine Göre Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlara İlişkin Bulgular

Araştırmada gençlerin normatif, popüler ve paranormal inançlarının gelir düzeylerine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Hangi gelir düzeyinde inançlarda farklılaşmanın olup-olmadığını belirlemek amacıyla varyans analizi (One-way ANOVA) uygulanmış ve LSD testi yapılmıştır. Buna göre;

Tablo 5: Gelir Düzeylerine göre Geleneksel (Dini) Paranormal İnançlar

GELİR SEVİYELERİ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
1.Düşük	27	11,8889	1,94804	0,37490
2.Orta	148	13,3311	3,03133	0,24917
3.Yüksek	22	12,7273	3,26864	0,69688
	Sum of Squares	df	Mean Square	F
Gruplar Arası	50,335	2	25,167	2,917*
Grup İçi	1.673,807	194	8,628	2, 1 den yüksek
Toplam	1.724,142	196		

*p<0.05

Gençlerin gelir düzeylerinin *popüler ve normatif inanç* düzeylerinde farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür.

Gençlerin gelir düzeylerinin, *geleneksel (dini) paranormal inanç* boyutunda farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür (Bkz tablo 5). Orta gelir düzeyindeki öğrenciler ($F_{2,194} = 2,917^*$, $p < .05$), geleneksel (dini) paranormal inançlara daha yüksek oranda sahiptirler.

Gençlerin gelir düzeylerinin, *klasik (dini olmayan) paranormal inancın büyü* boyutunda farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür (Bkz tablo 6). Orta gelir düzeyindeki gençler ($F_{2,194} = 2,614^*$, $p < .05$), büyüye daha fazla inanmaktadırlar.

Tablo 6: Gelir Seviyelerine Göre Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnanç-Büyü

GELİR SEVİYELERİ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
1.Düşük	27	8,9630	3,79759	0,73085
2.Orta	148	10,0000	4,63938	0,38135
3.Yüksek	22	7,8636	3,12129	0,66546
	Sum of Squares	df	Mean Square	F
Gruplar Arası	100,893	2	50,446	2,614* 2, 3 ve 1' den yüksek
Grup İçi	3.743,554	194	19,297	
Toplam	3.844,447	196		

*p<0.05

Sınıf Seviyelerine Göre Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlara İlişkin Bulgular

Araştırmada gençlerin normatif, popüler ve paranormal inançlarının sınıf seviyelerine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Hangi sınıf seviyesinde inançlarda farklılaşmanın olup-olmadığını belirlemek amacıyla varyans analizi (One-way ANOVA) uygulanmış ve LSD testi yapılmıştır. Buna göre;

Gençlerin sınıf seviyelerinin, *popüler, normatif ve geleneksel (dini) paranormal inanç* düzeylerinde farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür. Buna karşılık, gençlerin sınıf seviyelerinin, *klasik (dini olmayan) paranormal inancın astroloji* boyutunda farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür (Bkz tablo 7). Birinci sınıf öğrencileri ($F_{3,193} = 2,477^*$, $p < .05$) astrolojiye daha çok inanmaktadırlar. Sınıf seviyeleri ilerledikçe, astrolojiye olan inanç azalmaktadır.

Tablo 7: Devam Edilen Sınıflara Göre Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnanç-Astroloji

SINIF SEVİYESİ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
1. Sınıf	109	14,3945	4,03691	0,38667
2. Sınıf	28	13,6071	3,63460	0,68687
3. Sınıf	14	12,9286	2,89467	0,77363
4. Sınıf	46	12,6739	3,62126	0,53393
	Sum of Squares	df	Mean Square	F
Gruplar Arası	108,420	3	36,140	2,477*
Grup İçi	2.815,753	193	14,589	1, 3 ve 4'ten
Toplam	2.924,173	196		

*p<0.05

Ölçeklerin Alt Boyutları Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Ölçeklerin alt boyutları arasındaki ilişkilere ait sonuçlar tablo 8'de verilmiştir. Buna göre; Normatif inanç boyutu ile geleneksel (dini) paranormal inanç boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r=0.046^{**}$). Ayrıca, popüler inanç ile klasik (dini olmayan) paranormal inanç arasında da anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki bulunmuştur ($r=0.056^{**}$).

Tablo 8: Ölçeklerin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4
1. Normatif İnanç	1			
2. Popüler İnanç	0.11	1		
3. Geleneksel (dini) Pİ	0.46**	0.20	1	
4. Klasik (dini olmayan) Pİ	0.59	0.56**	0.29	1

** P<0.01,

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Geçerli ve güvenilir ölçekler aracılığı ile gerçekleştirilen bu araştırmada, gençlerin dini yönelimleri ve paranormal inanışları incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçekler içerik analizine tabi tutulduğunda, ölçeklerin duygu ve bilgi boyutlarında ölçüm yaptıkları, davranış boyutunda ölçüm yapmadıkları anlaşılmaktadır. Dini yönelim ve paranormal inanışların davranış boyutunun da ölçülmesi, daha gerçekçi bilgilere ulaşmamızı sağlayacaktır.

Ayrıca, ölçekler arasındaki korelasyonlar, normatif dini inanç ile dini paranormal inanç ölçeklerinin aynı boyutta ölçüm yaptığını, popüler inanç ile dini olmayan paranormal inançların da yine aynı boyutta ölçüm yaptığını göstermektedir. Buna göre, dini olmayan paranormal inançlar ile popüler inançlar arasında benzerlik bulunmaktadır⁴³. Çok boyutlu ve karmaşık bir görünüm arzeden, popüler ve paranormal inançların netleştirilmesi gerekmektedir.

Cinsiyet açısından, gençlerin normatif ve geleneksel (dini) paranormal inanışları arasında da bir fark bulunmamıştır. Yani, kadın ve erkekler kelami, kitabi ve ilmi bilgiye aynı derecede önem vermektedirler. Dini yönelimin kaynağı açısından bu beklenen bir sonuçtur. Gençlerin dini bilgilere yönelişi üzerine yapılan literatürdeki diğer araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Köktaş araştırmasında, kadınlar ile erkek öğrencilerin dini bilgi düzeyleri arasında belirgin bir farklılık bulunmamıştır⁴⁴. Koştas ise araştırmasının sonucunda, dini inanç prensipleri ile ilgili verilerde bir benzerlik olduğunu, inanç yönünden öğrenciler arasında önemli bir farklılığın olmadığını belirtmektedir⁴⁵. Bilgiye yöneliş ile birlikte, dini davranışlar ile cinsiyet arasındaki ilişkilerin sorgulandığı araştırmalarda kadınların erkek öğrencilere göre daha dindarlık oldukları, dini pratikleri yerine getirme konusunda daha hassas davrandıkları belirtilmektedir⁴⁶.

⁴³ Arslan, a.g.e., 2004, s.296.

⁴⁴ Köktaş, a.g.e., s.136.

⁴⁵ Münir Koştas, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, Ankara, T.D.V. Yayınları, 1995, s. 109.

⁴⁶ Abdurrahman Kurt, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 2, 2009, ss. 8-10; Mustafa Koç, “Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki:Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, ss. 217-248; Köroğlu, a.g.m., ss.82-102; Mehmet Karakaş, Osman Konuk ve Kenan Çağan, “Bolvadin’de Toplumsal Yapı Ve Değişim”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: IX, Sayı: 2, Aralık 2007, ss.25-26.

Cinsiyet açısından, gençlerin popüler inançları ve dini olmayan klasik paranormal inançlardan büyüye kız öğrencilerin daha fazla inandıkları görülmüştür. Bu sonuç ülkemizde batıl inanç/hurafeler üzerine yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Şirin'in araştırmasında, büyü yaptırma açısından bayanların erkeklerden önde olduğunu görülmüştür. Bu araştırmaya göre, erkekler büyüününe dine uygun olmadığını düşünmektedirler⁴⁷. Batıl inanç/hurafeler konusunda yapılan diğer araştırma sonuçlarına göre kadınlar erkek öğrencilere oranla batıl inanış/hurafelere daha meyillidirler. Köktaş'ın araştırmasında, kadınların %33.6'sı, erkek öğrencilerin %31.4'ü kurşun döktürmek, muska yazdırmak ve yatır ziyaretleri gibi inanışları yaygın olarak yaptıklarını belirtmektedirler⁴⁸. Benzer bir sonuç, Çakar'ın çalışmasında da elde edilmiştir⁴⁹. Arslan'ın araştırmasında, kadınların erkek öğrencilere göre, batıl inançlara daha eğilimli oldukları tespit edilmiştir⁵⁰. Çobanoğlu'nun araştırmasında, fal baktıran erkek öğrencilerin oranı %41,6, kadınların oranı ise %58,4'tür. Kara kedinin, baykuş ötmesinin, köpek ulumasının uğursuzluk getireceğine inanan kadınların oranı %27,4, erkek öğrencilerin oranı %16'dır. Türbe ve yatırlarda yapılan faaliyetleri benimseme veya benimsememe hususunda ise erkek ve kadınlar arasında bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır. Nazara inanma hususunda erkeklerle kadınlar arasında belirgin bir fark yoktur⁵¹.

Yaş değişkeni açısından, gençlerin normatif ve geleneksel (dini) paranormal inanç düzeyleri arasında bir fark görülmemiştir. Bu sonuç, Taş'ın araştırma bulgularıyla tutarlıdır. Taş'ın araştırmasında, dindarlığın geleneksel/ilmiyalci boyutunda yaşlara göre bir farklılık bulunmamıştır⁵². Köktaş, 20-25 yaş grubunun dini bilgi düzeyini, diğer yaş gruplarına göre daha düşük

⁴⁷ Turgay Şirin, "Metafizik Varlıklardan Cinlere İnançın Psiko-Sosyal Boyutları", Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

⁴⁸ Köktaş, a.g.e., s. 105; Arslan, a.g.m., 2004, s. 26.

⁴⁹ Çakar, a.g.e., s.432.

⁵⁰ Arslan, a.g.m., 2004, s.9

⁵¹ Abdullah Çobanoğlu, "Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği)", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2006.

⁵² Taş, a.g.e., 2005, s.87.

düzeyde bulmuştur⁵³. İlgili literatüre göre, dini inanç ve davranışlar, ergenlik döneminden sonra yaşın ilerlemesiyle birlikte artış olacağı yönündedir⁵⁴.

Yaş değişkeni açısından, gençlerin popüler inanç düzeyleri arasında bir fark görülmemiştir. Arslan'ın araştırmasında da, yaş durumuna göre halkın batıl inanç kaygı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır⁵⁵. Ancak, dini olmayan paranormal inançlardan astrolojiye, 17-21 yaş grubu gençlerinin daha fazla inandığı tespit edilmiştir. Bu sonuç ülkemizde batıl inanç/hurafeler üzerine yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Taş'ın araştırmasında, 18-20 yaş grubu gençlerin diğer yaş gruplarına göre popüler/hurafeci dindarlığa daha olumlu tutum gösterdikleri belirtilmektedir. Çobanoğlu'nun araştırmasında, gençlerin burçlara olan alakasının yaşlılardan çok fazla olduğu anlaşılmaktadır. Gençlerin 2/3'si burçlara ilgi duymaktadır. Yaş ilerledikçe burçlara ilgi azalmaktadır. Bu durumda yaş ile burçlarla ilgilenme arasında ters bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer dini olmayan paranormal inanışlarla ilgili bulgulara baktığımızda, yaş azaldıkça cinlere inanç artmaktadır. Muska yaptırma oranları açısından %9,7 ile 21-30 yaş grubu ilk sırada gelmektedir. Muska yaptırma oranları açısından ikinci sırada ise %6,5 ile 17-20 yaş grubu gelmektedir. En düşük grubu ise %2,5 ile 31-40 yaş aralığı oluşturmaktadır.⁵⁶

Devam edilen fakülteler açısından, gençlerin normatif, geleneksel ve paranormal inanç düzeyleri arasında bir fark görülmemiştir. Bununla birlikte, mühendislik fakültesi ve meslek yüksek okullarına devam eden gençlerin popüler inançlara daha meyilli oldukları tespit edilmiştir. Bunun nedeni, adı geçen bölümlerde din eğitime yönelik derslerin olmaması olabilir. Doğru dini bilgilere yönelik eğitim yerine, toplumda geleneksel tarzda yaşanan popüler dini inanışların gençler tarafından benimsenilmesi, bunda etkili olmuş olabilir. Yapılan araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir. Karaca'nın araştırmasında, alınan din eğitimi ile heteredoks inanç ve davranışlar arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur⁵⁷. Taş'ın araştırmasında, doğru din eğitiminin verildiği ilahiyat fakültesi öğrencileri arasında geleneksel/ilmihalci dindarlığın,

⁵³ Köktaş, a.g.e., s.137.

⁵⁴ Kurt, a.g.m., s. 12.

⁵⁵ Arslan, a.g.m., 2004, s.12

⁵⁶ Şirin, a.g.t., 2006.

⁵⁷ Karaca, a.g.m., 2001, s.161-162.

diğer fakülte öğrencilerine göre daha yaygın olduğu belirtilmektedir⁵⁸. Aynı araştırmada, popüler/hurafeci dindarlığın meslek yüksek okulu öğrencileri arasında daha yaygın olduğu belirtilmektedir⁵⁹. Şirin'in araştırması, din eğitimi alanların almayanlara oranla cinlere inanç noktasında daha yüksek kanaate sahip olduklarını göstermektedir. Aynı araştırmada, din eğitimi alma oranı arttıkça muska yaptırma oranının düştüğü belirtilmiştir. ⁶⁰. Dağ'ın 17-27 yaş arasındaki üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, kız öğrencilerin hurafe/batıl inançlara, erkek öğrencilerin ise olağan üstü yaşam formlarına meyilli oldukları, geleneksel dini inanç, büyüculük, ruhçuluk ve psişik güç açısından cinsiyetin farklılık oluşturmadığı belirtilmektedir⁶¹.

Sosyo-ekonomik düzey açısından, gençlerin normatif ve popüler inanç düzeyleri arasında bir fark görülmemiştir. Bununla birlikte, sosyo-ekonomik düzeyin geleneksel ve klasik paranormal inançlarda farklılaşmaya neden olduğu görülmüştür. Gelir seviyesi düştükçe geleneksel (dini) paranormal inançların arttığı, orta gelir seviyesindekilerin büyüye daha fazla inandıkları görülmüştür. Bunun nedeni, düşük gelir seviyesindekilerin, bir mucize veya beklenmedik bir şekilde gelire zenginliğe kavuşma hayalleri olabilir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda bu sonucu destekler mahiyettedir. Arslan'ın araştırmasında üst tabakadan alt tabakaya indikçe deneklerin batıl inanç puan ortalamalarının ters orantılı olarak yükseldiği, dolayısıyla, alt tabakaya mensup kişilerin batıl inanç kaygı düzeylerinin, diğer tabakaya mensup kişilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir⁶². Karaca'nın araştırmasında, alt düzeyde bulunan denekler, yüksek düzeyde sosyo-ekonomik imkanlara sahip olanlara oranla daha yüksek düzeyde heteredoks inanç ve davranış göstermişlerdir⁶³. Taş'ın araştırmasında da, anlamlı bir farklılık olmamakla beraber, düşük sosyo-ekonomik seviyede olanların daha popüler/hurafeci dindarlık gösterdikleri belirtilmektedir⁶⁴.

⁵⁸ Taş, a.g.e., 2005, s.93.

⁵⁹ Taş, a.g.e., 2005, s.97.

⁶⁰ Şirin, a.g.t., 2006.

⁶¹ Dağ, a.g.m., 729.

⁶² Arslan, a.g.m., 2004, s.9

⁶³ Karaca, a.g.m., 2001, s.161-162.

⁶⁴ Taş, a.g.e., 2005, ss.112-113.

Sınıf seviyeleri açısından gençlerin normatif, popüler, geleneksel ve paranormal inanç düzeyleri arasında bir fark görülmemiştir. Bununla birlikte, 1. sınıfa devam eden öğrencilerin astrolojiye daha çok inandıkları, sınıf seviyeleri yükseldikçe, astrolojiye olan inancın azaldığı görülmüştür. Bu sonuca göre, dini ve bilimsel bilgilere dayalı eğitimin, klasik (dini olmayan) paranormal olaylara olan inancı azaltabileceğini söyleyebiliriz. Yapılan araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir. Karaca'nın araştırmasında, alınan din eğitimi ile heteredoks inanç ve davranışlar arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur⁶⁵. Taş'ın araştırmasında, geleneksel din anlayışıyla eğitim gören gençlerin daha geleneksel/ilmihalci dindar oldukları, bu öğrencilerin arasında popüler/hurafeci dindarlığın yaygın olmadığı belirtilmektedir⁶⁶.

KAYNAKÇA

AKOVA, Sibel, "The Relationship between Superstitions, Metaphors, and Advertising", *Journal Academic Marketing Mysticism Online (JAMMO)*, Vol 3, November 2011.

ALADAR, Nihal, "Büyüsel İşlemler Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması (Malatya Örneği)", *Fırat Üniv. Sosyal Bil. Enst. Felsefe ve Din Bil. Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ, 2009.

ALTINTAŞ, Ramazan, "Bazı dindarlık Tipolojilerine Eleştirel Bir Yaklaşım–Mevlana Örneği", *Uluslararası Mevlana Ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri-II*, Şanlıurfa, 2007.

ARABACI, Fazlı, "Türkiye’de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri", *Dini Araştırmalar*, 2003, c. 6. sayı: 16.

ARSEVEN, Ali Doğan, *Alan Araştırma Yöntemi*, Gül Yayınları, Ankara, 1993.

ARSLAN, Mustafa, "Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: "Yeni Çağ" İnanışları Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 11, 2006.

⁶⁵ Karaca, a.g.m., 2001, s.161-162.

⁶⁶ Taş, a.g.e., 2005, ss.114-121.

ARSLAN, Mustafa, “Dindarlık Farklılaşması ve Popüler Dindarlık”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi (Ed. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik)*, Karahan Kitapevi, Adana, 2006.

ARSLAN, Mustafa, “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 2004.

ARSLAN, Mustafa, “Paranormal İnanç Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz 2010/ 1(2), 23-40.

ARSLAN, Mustafa, “Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 6, No.15, Haziran 2008

ARSLAN, Mustafa, “Söylem, Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed(sav) Tasavvuru –Muhammediye Örneği-”, *Milel ve Nihal*, 6 (1), 2009, ss.195-219.

ARSLAN, Mustafa, *Türk Popüler Dindarlığı (Çorum Örneği)*, DEM Yayınları İstanbul, 2004.

ARSLANTÜRK, Zeki, *Dindarlığın Bağımsız Değişkenleri*, *Dindarlık Olgusu* (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri), Kurav Yayınları, İstanbul, 2004.

BAHADIR, Abdülkerim, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2002, ss.20-22.

CANAN, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi (Kütüb-i Sitte)*, İstanbul, Akçağ Yayınevi, 1993, Cilt 7, s.34.

KÖROĞLU, Cemile Zehra, “Türkiye’de Dini hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, Cilt 1, Sayı 2.

CERTEL, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Tuğra Ofset, Isparta, 2011

CİLACI, Osman, “Büyücülük, Modern Falcılık ve Astroloji”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt 33, Sayı 4, 1997.

COŞTU, Yakup, “Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım: “Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı: 15, 2009, ss.119-139.

ÇAKAR, Yusuf, *Gizli İlimler*, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2005.

ÇINAR, Aliye, “Modern Zamanların Değer Arayışı: Varlık-Bilgi-Değer Birliğinin Önemi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (11), 2006.

ÇİTFÇİ, Elife, “Kahramanmaraş’ta Büyü ile ilgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş, 2007.

ÇOBANOĞLU, Abdullah, “Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangaziörneği), *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2006.

DAĞ, İhsan, “The Relationships Among Paranormal Beliefs, Locus of Control And Psychopathology in a Turkish College Sample” , *Personality and Individual Differences*, 26 (1999), ss.723-737.

Dictionary of Belief & Religions, R. Goring (Ed.), Wordsworth Reference, Edinburgh: 1995, W & R Chambers Ltd., s.409.

GEÇER, Ekmel, “Türk Televizyonlarında 2000-2005 Yılları Arasında Yayınlanan Popüler Kültür Programlarının Medyaya Yansıyış Biçimlerinin Psiko-Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007

GÖKSU, Cebrail, “Gölbaşı Halk Kültüründe Halk İnanışlarının Eski Türk İnançları Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı 187, 2010.

GÜNAY, Ünver, “Dindarlığın Sosyolojisi”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Ed. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik), Karahan Kitapevi, Adana, 2006.

GÜNAY, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.

GÜNAY, Ünver, Harun Güngör, a. Vahap Taştan ve Huzeyfe Sayım, “Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması-Kayseri Örneği”, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No 132, Kayseri, 2001.

HÖKELEKLİ, Hayati, “Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü”, *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara, 1985, C.XXI, S.2.

HÖKELEKLİ, Hayati, “Gençlik ve Din”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* (Ed. H.Hökelekli), DEM Yayınları, İstanbul, 2006, ss.9-31.

HÖKELEKLİ, Hayati, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yayınları, Aile Eğitimi 15, İstanbul, 2011.

HÖKELEKLİ, Hayati, *Çocuk, Genç Aile psikolojisi ve Din*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, No 55, İstanbul, 2009.

HÖKELEKLİ, Hayati, *Din Psikolojisi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000.

KARACA, Faruk, “Heteredoks İnanç ve Davranışlar Ölçeği Üzerine Bir Deneme”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 2001.

KARACA, Faruk, *Din Psikolojisi*, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon, 2011.

KARAKAŞ, Mehmet, Osman Konuk ve Kenan Çağan, “Bolvadin’de Toplumsal Yapı Ve Değişim”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: IX, Sayı: 2, Aralık 2007*.

KARASAR, Niyazi, *Araştırmalara Rapor Hazırlama*, Nobel Yayınları, 2009.

KAYA, Doğan, “Tandırnameler”, *Millî Folklor*, Sayı 14, Yaz 1992.

KAYIKLIK, Hasan, “Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi (Ed. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik)*, Karahan Kitapevi, Adana, 2006.

KOÇ, Mustafa, “Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, ss. 217-248.

KOŞTAŞ, Münir, *Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış*, Ankara, T.D.V. Yayınları, 1995.

KÖSE, Ali ve Ayten, Ali, “Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Analiz”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt IX, sayı: 3, 2009, ss.45-70.

KULAKSIZOĞLU, Adnan, *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

KURT, Abdurrahman, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, 2009.

KOÇ, Mustafa, “Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi”, *Ekev Akademi Dergisi Yıl 7, Sayı 15 (Bahar 2003)*.

ÖRNEK, Sedat Veis, “Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki”, *Atatürk Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları*, sayı 174, 1966.

ŞENTÜRK, Habil, “Dini Gelişim Psikolojisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt 31, sayı 4, 1995.

ŞENTÜRK, Habil, *Din Psikolojisine Giriş*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ŞENTÜRK, Habil, *İslami Hayatın Psikolojik Temelleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ŞİRİN, Turgay, “Metafizik Varlıklardan Cinlere İnancın Psiko-Sosyal Boyutları”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

TAŞ, Kemaleddin, “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Bir Tipolojik Bir Araştırma”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Ed. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik), Karahan Kitapevi, Adana, 2006, ss.175-206

TAŞ, Kemaleddin, *Üniversite Gençliğinin Dindarlık Kriterleri*, Alter Yayınları, Ankara, 2005.

UYGUN, Azize, “Antik Dönem Büyüsel Tedaviler ve Günümüz Örnekleri”, *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 27, 2011/2, ss.63-86.

UYSAL, Veysel, *Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet İlişkisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.

ÜNVER, Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999.

YILDIZ, Murat, “Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma”, *Tabula Rasa*, Sayı: 1 (Ocak-Nisan), 2001.